

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากญาติ จากการศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากญาติ โดยทำการศึกษานี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะกรณีศึกษา (Case Study) โดยผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษาแบบ เจาะจง (Purposive Random Sampling) จากครอบครัวที่มีญาติทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กที่อยู่ในวัยเด็ก ตอนปลาย อายุ 11-12 ปี จำนวน 3 กรณี เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา มี 2 ชุด สร้างจากกรอบแนวคิด เกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมที่ผู้ศึกษากำหนดขึ้น คือ แบบบันทึกพฤติกรรมของเด็กกรณีศึกษาและ ญาติที่เลี้ยงดูวันละ 1-2 กรณี กรณีศึกษาละ 1-2 ชั่วโมง เป็นเวลา 8 สัปดาห์ และเมื่อเก็บรวบรวม ข้อมูลแล้วผู้ศึกษาได้นำมาวิเคราะห์สรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

พฤติกรรมระดับบุคคล

เด็กแต่ละคนสามารถดูแลตนเองได้ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน มีความร่าเริง แจ่มใส โอบอ้อมอารีกับผู้อื่นเสมอ เด็กมีการดูแลตนเองมากขึ้น เด็กผู้หญิงให้ความสนใจ ละคร โทรทัศน์ ในขณะที่เด็กผู้ชายจะสนใจด้านกีฬาและเกมคอมพิวเตอร์มากกว่า เด็กผู้หญิงจะมีโลก ส่วนตัวเป็นของตัวเอง เด็กจะชอบอยู่คนเดียวในห้องมากกว่าที่จะออกมาปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เด็กบางคนจะมีความเป็นผู้นำสูงชอบเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในขณะที่บางคนไม่กล้า แสดงออกและไม่ชอบทำตัวโดดเด่นกว่าผู้อื่น ในการปฏิสัมพันธ์กับญาติที่เลี้ยงดู เด็กจะให้ความรัก เคารพ เสมือนเป็นแม่ของตน เชื่อฟังและทำงานตามที่ญาติบอกอย่างดี ไม่มีการโต้เถียง ความสัมพันธ์กับบิดามารดา เด็กผู้ชายจะใกล้ชิดกับพ่อ เด็กผู้หญิงจะใกล้ชิดกับแม่ เด็กไม่ค่อยมี ปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่มากนักเนื่องจากมีเวลาอยู่ด้วยกันน้อย เมื่อเด็กอยู่กับพ่อแม่เด็กจะทำตัวให้เป็น ที่พอใจของพ่อแม่ใช้เวลาาร่วมกันกับพ่อแม่ให้มากที่สุด การปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน เด็กจะให้ความสำคัญกับเพื่อนมากขึ้น คำนึงถึงความรู้สึกของเพื่อนอยู่เสมอ เด็กจะมองเพื่อนในแง่ดีมีน้ำใจ กับเพื่อน ไม่เคยโกรธเวลาที่เพื่อนทำให้ตนเองเดือดร้อน

ในการปรับตัวกับเพื่อน เด็กปรับตัวได้ดี พยายามทำตัวให้เข้ากับเพื่อน เด็กจะคบกับเพื่อนเพศเดียวกันมากกว่าเพื่อนต่างเพศ ในการปรับตัวกับเพื่อนเด็กจะใช้เหตุผล มากกว่าใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ ยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน การปรับตัวกับญาติที่เลี้ยงดู เด็กจะรักและเชื่อฟังญาติของตน เมื่อถูกดุเด็กจะรู้จักระงับอารมณ์ไม่แสดงอาการ ไม่พอใจออกมา บางครั้งเด็กจะแอบร้องไห้หรืออยู่นิ่งเฉยในห้อง การปรับตัวกับบิดามารดา เด็กมีการเคารพเชื่อฟัง จะทำตัวให้พ่อแม่พอใจ เด็กจะปรับตัวเข้ากับแม่ได้ง่ายกว่า เพราะแม่จะตามใจเด็กมากกว่าพ่อ เมื่อแม่กลับมาบ้านเด็กจะไม่ทำอะไร เพราะแม่จะทำให้หมดทุกอย่าง เด็กบางคนมีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับพ่อ เพราะเด็กไม่เข้าใจนิสัยของพ่อ ทำให้เด็กเกิดความสับสน ทำตัวไม่ถูกไม่รู้ว่าควรทำตัวอย่างไรให้พ่อของตนพอใจ การปรับตัวกับผู้ใหญ่ในสังคม เด็กมีการวางตัวที่ดี มีกิริยานอบน้อม รู้จักกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ มีการพูดจาโดยใช้เหตุผล คำนึงถึงความรู้สึกของผู้ใหญ่อยู่เสมอ ถ้าเป็นคนที่ไม่รู้จักหรือไม่คุ้นเคย เด็กจะไม่พูดคุย มีความระแวงไม่ไว้ใจ

ทัศนคติต่อบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ทัศนคติต่อเพื่อนวัยเดียวกัน เด็กจะมองเพื่อนในแง่ดี คิดว่าเพื่อนคือคนที่สามารถแบ่งปันความสุข ความสนุกสนาน สามารถเป็นที่ปรึกษาได้ทุกเรื่อง โดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกดุ เด็กคิดว่าเพื่อนมีทั้งดีและไม่ดีขึ้นอยู่กับว่าจะเลือกคบเพื่อนแบบไหน เด็กบางคนมีความคิดว่าเพื่อนของตนไว้ใจไม่ได้ คนต้องการเพื่อนที่มีความไว้ใจซึ่งกันและกันสามารถช่วยเหลือกันได้ทุกเรื่อง ทัศนคติต่อญาติที่เลี้ยงดู เด็กคิดว่าญาติของตนเปรียบเสมือนแม่อีกคนหนึ่งของตน เป็นผู้ที่เลี้ยงดูตนมาตั้งแต่เล็ก ตนต้องรู้จักเคารพ เชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน บางครั้งก็คิดว่าท่านขี้บ่นเกินไปแต่เด็กคิดเสมอว่าท่านทำไปด้วยความรักและความปรารถนาดี ทัศนคติต่อบิดามารดา เด็กถือว่าพ่อแม่เป็นผู้ให้กำเนิด เป็นผู้ที่มีพระคุณมากที่สุด ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เลี้ยงดูตนอย่างเต็มที่ เนื่องจากต้องไปทำงานเพื่อหาเงินมาเลี้ยงดูตน ดังนั้นจึงต้องรักและเชื่อฟังมีความกตัญญูและทำให้ท่านมีความสุขมากที่สุด ทัศนคติต่อผู้ใหญ่ในสังคม มีความเคารพนับถือ เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ มีความเกรงใจไม่แสดงความก้าวร้าวหรือดื้อรั้น ผู้ใหญ่คือผู้ที่สามารถหยิบยื่นโอกาสให้เรา เราควรแสดงให้เห็นความสามารถของเราที่มี บางครั้งความคิดที่มีต่อผู้ใหญ่แต่ละคนแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ที่ได้พบเจอ

พฤติกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์

เด็กสามารถทำงานร่วมกันได้ดี มีการดูแลซึ่งกันและกัน ห่วงหาอาทรซึ่งกันและกัน เด็กที่มีอายุมากกว่าสามารถเป็นผู้นำและดูแลคนอื่นได้ บางครั้งมีการขัดแย้งกันแต่ไม่รุนแรง การสื่อสารกับเพื่อน เป็นไปด้วยดี เด็กจะใช้คำพูดไม่สุภาพกับเพื่อนที่สนิทในกลุ่มเดียวกัน ถ้าเป็นเพื่อนที่ไม่สนิทเด็กจะใช้คำพูดที่สุภาพ เด็กจะชอบพูดคุยกับเพศเดียวกันมากกว่าเพื่อนต่างเพศ บางครั้งเด็กจะพูดตรงไปตรงมากับเพื่อนทำให้เกิดปัญหาขึ้นแต่ไม่รุนแรงมากนัก การสื่อสารกับญาติที่เลี้ยงดู เด็ก

จะพูดด้วยความสุภาพเด็กเรียกญาติของตนว่าแม่ การสื่อสารจะเป็นลักษณะตรงไปตรงมาไม่มีการอ้อมค้อม บางครั้งเด็กไม่เข้าใจในคำพูดของญาติ ทำให้เกิดการเข้าใจผิดเกิดขึ้น ความถี่ในการสื่อสารของเด็กกับญาติที่เลี้ยงดูมีจำนวนลดลงเมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น การสื่อสารกับบิดามารดา เด็กเลือกที่จะคุยหรือปรึกษากับพ่อแม่ เด็กจะไม่คุยหรือปรึกษาทุกเรื่อง เพราะคิดว่าพ่อแม่ไม่สามารถช่วยตนได้ทุกเรื่อง หากเด็กต้องการอะไรส่วนใหญ่จะบอกแม่โดยตรง การสื่อสารเป็นไปอย่างเปิดเผย แม่จะให้ความสนใจกับลูกมากกว่าพ่อ มีการพูดคุยกับเด็กมากกว่า แต่เด็กผู้ชายจะใกล้ชิดกับพ่อกว่า เด็กบางคนยังคิดว่าการสื่อสารของตนกับพ่อแม่ยังไม่ดีนัก เพราะเด็กมีเวลาอยู่กับพ่อแม่น้อย การสื่อสารกับพ่อแม่จึงมีไม่มาก การสื่อสารกับผู้ใหญ่ในสังคม การพูดจะเป็นไปด้วยความสุภาพ เป็นทางการ มีสัมมาคารวะ บางครั้งเด็กลืมนำคำพูดที่พูดกับเพื่อนมาใช้กับผู้ใหญ่ จึงถูกมองว่าเป็นเด็กก้าวร้าว ทำให้เด็กเกิดความกังวลใจ

พฤติกรรมกลุ่ม

เป็นพฤติกรรมที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ของเด็กกรณีศึกษาทั้งสาม ในการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มหรือบุคคลต่าง ๆ เด็กมีการวางตัวที่ดี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เด็กจะเข้าข้างกันก่อนที่จะเข้าข้างคนอื่น การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เด็กจะมีสติ รู้จักตรึงตรอง สามารถขอความช่วยเหลือจากคนที่สามารถช่วยได้ ถ้าเป็นปัญหาที่เด็กสามารถแก้ไขได้ด้วยตนเองเด็กจะแก้เอง ในการแก้ปัญหาจะรีบทำโดยเร็วไม่ปล่อยปัญหาให้ยืดเยื้อจนไม่สามารถแก้ไขได้ การแก้ไขปัญหาเมื่อรู้ล่วงหน้า เด็กจะคิดหาทางแก้ไขเอง ถ้าไม่สามารถแก้ไขได้จะขอความช่วยเหลือจากญาติที่เลี้ยงดู ถ้าปัญหานั้นพ่อแม่สามารถช่วยได้เด็กก็จะรอให้พ่อแม่มาแก้ไข บางครั้งเมื่อมีปัญหาเด็กจะไม่บอกญาติที่เลี้ยงดูเพราะกลัวญาติจะกังวล และเกิดความเครียด เด็กจะพยายามแก้ปัญหาเองและถ้าแก้ปัญหาได้แล้วจึงบอกญาติที่หลัง

การอภิปรายผลการศึกษา

เด็กแต่ละคนสามารถดูแลตนเองได้ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน มีความร่าเริงแจ่มใส โอบอ้อมอารี ซึ่งเป็นไปตามพัฒนาการทางร่างกายของวัยเด็กตอนปลาย คือมีการช่วยเหลือตนเองได้ เด็กสามารถจัดการช่วยเหลือตนเองได้ทุกอย่าง มีการช่วยเหลือสังคม เด็กวัยนี้สามารถช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อและแม่ เด็กมีการดูแลตนเองมากขึ้น เด็กผู้หญิงให้ความสนใจละครโทรทัศน์ ในขณะที่เด็กผู้ชายจะสนใจด้านกีฬาและเกมคอมพิวเตอร์มากกว่า เด็กผู้หญิงจะมีโลกส่วนตัวเป็นของตัวเอง ซึ่งความสนใจของเด็กแต่ละเพศแตกต่างกันเป็นไปตามพัฒนาการ เด็กชายมีกล้ามเนื้อ มากขึ้นทำให้ชอบทำกิจกรรมที่ต้องใช้แรงและประดิษฐ์สิ่งที่ตนสนใจ มีความสามารถในการเล่นกีฬากลางแจ้ง เด็กหญิงไม่มีแรงขับที่จะเล่นกีฬาเหมือนผู้ชาย จะเล่นก็เพราะจำเป็น

เด็กผู้หญิง จะสนใจงานเย็บปักถักร้อย งานฝีมือ งานครัว และงานประดิษฐ์ ตกแต่ง ชอบแสดงความคิดสร้างสรรค์ การวาดภาพ แต่งเรื่องราว งานเขียนเกี่ยวกับเรื่องราวของตนเอง และชอบฟังเรื่องของคนอื่น ซึ่งตรงกับกรณีศึกษาที่เป็นเด็กผู้หญิง ผู้ศึกษาสังเกตได้ว่าเด็กมีความกระตือรือร้นในการให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดีและลักษณะการตอบคำถามจะตอบได้ดีกว่ากรณีศึกษาที่เป็นผู้ชาย เด็กจะชอบอยู่คนเดียวในห้องมากกว่าที่จะออกมาปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เด็กบางคนจะมีความเป็นผู้นำสูงชอบเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในขณะที่บางคนไม่กล้าแสดงออกและไม่ชอบทำตัวโดดเด่น นอกจากนี้เด็กยังมีการดูแลตนเองมากขึ้น

เนื่องจากเป็นวัยที่ต้องการให้เป็นที่ยอมรับจึงเอาใจใส่กับรูปร่างของตนเองมากขึ้น เด็กจะคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของตนอยู่ตลอดเวลา เด็กมีความกังวลและไม่พอใจในรูปร่างของตน ในการศึกษาครั้งนี้กรณีศึกษาที่เป็นเด็กผู้ชายจะกังวลเกี่ยวกับรูปร่างของตัวเองมาก ส่วนกรณีศึกษาที่เป็นเด็กผู้หญิงจะกังวลเกี่ยวกับการแต่งกายมากเป็นพิเศษ เด็กจะให้ความรัก เคารพ ญาติที่เลี้ยงดูเสมือนเป็นแม่ของตน เชื่อฟังและทำงานตามที่ญาติบอกอย่างดี ไม่มีการโต้เถียง ซึ่งในเรื่องนี้ แรมจันท์ แลสันกลาง (2542) ได้ทำการศึกษา การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของผู้ปกครองที่ไม่ใช่บิดา มารดา พบว่าผู้ปกครองทุกครอบครัวเป็นปู่ย่า ตายาย ของเด็กให้ความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกายเป็นอย่างดี เด็กจะยึดเอาผู้ปกครองที่เลี้ยงดูเสมือนบิดา มารดาของตน ในด้านความสัมพันธ์กับบิดามารดา เด็กจะใกล้ชิดกับผู้ที่เป็นเพศเดียวกับตน เด็กผู้ชายจะยึดพ่อเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต พยายามที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ให้เหมือนพ่อของตน เด็กผู้หญิงจะใกล้ชิดพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำกิจกรรมร่วมกับแม่มากกว่า เด็กจะให้ความสำคัญกับเพื่อนมากขึ้น คำนึงถึงความรู้สึกของเพื่อนอยู่เสมอ เด็กจะมองเพื่อนในแง่ดีมีน้ำใจกับเพื่อน ไม่เคยโกรธเวลาที่เพื่อนทำให้ตนเองเดือดร้อน พฤติกรรมดังกล่าวเป็นไปตามพฤติกรรมทางสังคมของวัยเด็กตอนปลาย เพราะวัยนี้นักจิตวิทยามีทัศนะว่า เด็กวัยนี้เป็นวัยแห่งการรวมกลุ่ม (gang age) เด็กจะนิยมชมชอบเอกลักษณ์ตามแบบของกลุ่ม กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสังคมของเด็กอย่างมาก เนื่องจากเด็กต้องการการยอมรับและเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกภายในกลุ่ม นอกจากนี้เด็กต่างคิดว่าทุกคนเป็นเพื่อนที่ดีที่สุด มีความต้องการมากขึ้นที่จะทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

พฤติกรรมของกรณีศึกษาที่ทำร่วมกันเป็นไปด้วยดี เด็กสามารถทำงานร่วมกัน มีการดูแลซึ่งกันและกัน ห่วงหาอาทรซึ่งกันและกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกรณีศึกษาทั้งสามราย ได้รับการเลี้ยงดูเหมือนกัน และมีความใกล้ชิดกันตั้งแต่เด็ก และได้รับการสอนให้รักกันทำให้มีความผูกพันระหว่างกัน เด็กที่มีอายุมากกว่าสามารถเป็นผู้นำและดูแลคนอื่นได้ ในการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มหรือบุคคลต่าง ๆ เด็กมีการวางตัวที่ดี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นไปตามพัฒนาการทางปัญญาของ

วัยรุ่นตอนต้นในด้านการรู้จักปรับปรุงตนเองและจงรักภักดีต่อบุคคลในครอบครัว เด็กไม่ต้องการให้ครอบครัวของตนมีอันตรายใด ๆ แม้ว่าบางครั้งเด็กจะมีการขัดแย้งกันบ้าง แต่เด็กจะไม่ยอมให้ใครมาทำร้ายครอบครัวของตน

ในการปรับตัวและการแสดงออกกับเพื่อน เด็กปรับตัวได้ดี รั่วเรียงแจ่มใสเป็นกันเองกับเพื่อน พยายามทำตัวให้เข้ากับเพื่อน เด็กจะคบกับเพื่อนเพศเดียวกัน มีการใช้เหตุผลมากขึ้นยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน เมื่อเพื่อนทำให้โกรธ หรือรู้สึกไม่พอใจ เด็กจะเก็บความรู้สึกไว้ไม่แสดงออกให้เพื่อนรู้ เด็กจะกลัวการไม่ยอมรับจากสมาชิกภายในกลุ่มอย่างมาก ซึ่งเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของพัฒนาการทางอารมณ์ของวัยเด็กตอนปลาย ในส่วนของญาติที่เลี้ยงดู เด็กจะรักเคารพและเชื่อฟังญาติของตน เมื่อถูกดุเด็กสามารถระงับอารมณ์ ไม่แสดงอาการไม่พอใจออกมา บางครั้งเด็กจะแอบร้องไห้หรืออยู่คนเดียวในห้อง เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยที่ต้องการโอกาสที่จะได้วิจารณ์ และกล้าแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับผู้ใหญ่ โดยไม่คิดว่าตนเองผิด ถ้ามีการยอมให้เด็กแสดงความคิดเห็นหรือขัดแย้งในบางเรื่องได้ก็จะช่วยให้เด็กรู้จักวิธีการที่ดีขึ้นทีละน้อย แต่ถ้าไม่เปิดโอกาส ให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นเด็กจะเกิดความเครียด อาจทำให้เกิดการเก็บตัวตามลำพัง และไม่ต้องการให้ใครรบกวนได้ เด็กมีการแสดงความรักต่อญาติอย่างเปิดเผย ไม่มีการเงินอายแต่อย่างไร เด็กมีการเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ แสดงความรักเป็นบางครั้ง จะทำตัวให้เป็นที่น่าพอใจของพ่อแม่ แสดงให้เห็นว่าพ่อแม่มีความสำคัญกับตน เด็กจะแสดงความรู้สึกของตนอย่างเปิดเผยโดยไม่กลัวว่าพ่อแม่จะโกรธ เด็กจะปรับตัวเข้ากับแม่ได้ง่ายกว่า เพราะแม่จะตามใจเด็กมากกว่าพ่อ เมื่อแม่กลับมาบ้านเด็กจะไม่ทำอะไร เพราะแม่จะทำให้หมดทุกอย่าง เนื่องจากพ่อแม่มีเวลาอยู่กับเด็กน้อย จึงพยายามชดเชยโดยการตามใจอยู่เสมอ เด็กบางคนมีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับพ่อ เพราะเด็กไม่เข้าใจนิสัยของพ่อ ทำให้เด็กเกิดความสับสน ทำตัวไม่ถูกไม่รู้ว่าควรทำตัวอย่างไรให้พ่อของตนพอใจ จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการอบรมเลี้ยงดู เนื่องจากเด็กมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการเลี้ยงดูบ่อย ๆ เมื่อเด็กอยู่กับญาติที่เลี้ยงดู เด็กจะ ถูกเลี้ยงดูแบบเข้มงวด มีการสอนให้รู้จักช่วยเหลือตนเอง รู้จักความรับผิดชอบงานของตน แต่เมื่อพ่อแม่กลับมาบ้านเด็กจะถูกเลี้ยงดูแบบตามใจ เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ทำให้เด็กมีบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่ซับซ้อน เมื่อเด็กอยู่กับญาติเด็กจะมีความรับผิดชอบสูง รู้จักช่วยเหลือตนเอง เก็บตัวไม่ชอบสังคม มีความระแวงต่อผู้อื่น แต่เมื่อเด็กอยู่กับพ่อแม่เด็กจะรั่วเรียง กล้าแสดงออก ไม่ยอมทำงานจะคอยพึ่งพาพ่อแม่ตลอดเวลา และมีความรู้สึกหวงแหนไม่ต้องการให้ใครแย่งความรักของพ่อแม่ไปจากตน จากการศึกษาของสุชา จันทน์เอม (2536)พบว่า เด็กที่มาจากบ้านที่เป็นประชาธิปไตย มีบรรยากาศอบอุ่น มีอิสรภาพ มีการสนทนากันในระหว่างพ่อแม่ลูก มีการถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการ

ตัดสินใจ เด็กพวกนี้มักจะเป็นผู้นำกลุ่ม คล่องแคล่วว่องไว เปิดเผยร่าเริง สังคมเก่ง ชอบที่จะแสดงความคิดเห็นและอารมณ์ต่าง ๆ ตลอดจนชอบต่อต้านผู้ที่ชอบวางอำนาจต่าง ๆ เช่น ครู เป็นต้น

เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบบังคับ เต็มไปด้วยกฎเกณฑ์ข้อห้ามต่างๆ และมีกำกัดขอบเขต มักจะกลายเป็นคนเงียบขี้น มีสติปัญญาดีตามถูกต้องแบบแผน ขี้อาย เก็บตัวไม่ชอบสังคม เข้าระเบียบ ขาดความกระตือรือร้น และไม่มีความคิดสร้างสรรค์สิ่งใด และเด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบตามใจอยู่เสมอ มักจะทำสิ่งใดแบบเด็กๆ เพราะได้รับการทะนุถนอมมาก พวกนี้มักจะมีบุคลิกลักษณะการแสดงออกในทำนองเดียวกันกับเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบบังคับ แต่ที่แตกต่างคือ เด็กที่ได้รับการตามใจอยู่เสมอ มักจะด้อยพัฒนาการทางการเคลื่อนไหว และมักหวาดกลัวกับกิจกรรมที่ต้องใช้แรงกายชนิดต่าง ๆ ส่วนการปรับตัวกับผู้ใหญ่ในสังคม เด็กมีการวางตัวที่ดี มีกิริยานอบน้อม รู้จักกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ มีการพูดจาโดยใช้เหตุผล คำนึงถึงความรู้สึกของผู้ใหญ่อยู่เสมอ ถ้าเป็นคนที่ไม่รู้จักหรือไม่คุ้นเคย เด็กจะไม่พูดคุย มีความระแวงไม่ไว้ใจ การที่เด็กมีการวางตัวที่ดีต่อผู้ใหญ่ในสังคมนั้น สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของ Piaget ที่ได้ศึกษาค้นคว้าโดยมุ่งเน้นที่ความรู้ความเข้าใจสังคม ซึ่งได้อธิบายพัฒนาการทางศีลธรรมและจรรยาของเด็กที่มีอายุระหว่าง 5-12 ปี ว่า แนวความคิดเกี่ยวกับจรรยาวิพากษ์ (Moral judgement) เริ่มเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ เด็กจะมีความคิดที่ยืดหยุ่น ไม่ตายตัว รู้ว่าสิ่งใดถูก – ผิด อะไร ดี – ชั่ว พฤติกรรมแบบไหนสมควรกระทำและไม่ควรกระทำ ทั้งหมดนี้เป็นผลลัพธ์จากการอบรมสั่งสอนของบิดา มารดา บริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทางด้านศีลธรรมและมโนธรรม

ในด้านการสื่อสารกับเพื่อน เด็กจะใช้คำพูดไม่สุภาพกับเพื่อนที่สนิทในกลุ่มเดียวกัน ถ้าเป็นเพื่อนที่ไม่สนิทเด็กจะใช้คำพูดที่สุภาพ เด็กจะชอบพูดคุยกับเพศเดียวกัน บางครั้งเด็กจะพูดตรงไปตรงมากับเพื่อนทำให้เกิดปัญหาขึ้นแต่ไม่รุนแรงมากนัก ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วัยรุ่นทำให้อารมณ์ของเด็กไม่แน่นอน บางครั้งอาจเพิ่มความรุนแรงขึ้น คือมีอารมณ์รุนแรง แสดงความรู้สึกตรงไปตรงมาอย่างเปิดเผย เด็กอาจรู้สึกว่าคุณมีความสุขและเต็มไปด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง แต่ในวันต่อมาจะรู้สึกหดหู่เต็มไปด้วยความสงสัยก็ได้ ในการสื่อสารกับญาติที่เลี้ยงดู เด็กจะพูดด้วยความสุภาพเด็กเรียกญาติของตนว่าแม่ การสื่อสารจะเป็นลักษณะตรงไปตรงมาไม่มีการอ้อมค้อม บางครั้งเด็กไม่เข้าใจในคำพูดของญาติ ทำให้เกิดการเข้าใจผิดเกิดขึ้น ความถี่ในการสื่อสารของเด็กกับญาติที่เลี้ยงดูมีจำนวนลดลงเมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น การสื่อสารกับบิดามารดา เด็กจะไม่คุยหรือปรึกษากับพ่อแม่ทุกเรื่อง เด็กจะคิดว่าควรปรึกษาเรื่องไหนกับใคร เพราะคิดว่าพ่อแม่ไม่สามารถช่วยตนได้ทุกอย่าง ส่วนใหญ่เด็กจะพูดคุยกับแม่มากกว่า อาจเป็นเพราะลักษณะส่วนตัวของแม่ที่มีความละเอียดลออ ให้ความสนใจในเรื่องเล็กน้อย มีบุคลิกส่วนตัวที่อ่อนน้อม นุ่มนวลและการแสดงออกซึ่งความรักที่มีต่อเด็กอย่างชัดเจน ทำให้เด็กกล้าที่จะพูดคุยกับแม่มากกว่าพ่อ ทางด้าน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรกระตุ้นให้ครอบครัวได้เรียนรู้ความต้องการทางธรรมชาติของเด็กแต่ละคน และเห็นความสำคัญของการตอบสนองความต้องการทางจิตใจมากขึ้นและจริงจังขึ้น และตระหนักถึงมารับผิดชอบต่อเด็ก
2. ควรมีการส่งเสริมและให้ความรู้ในเรื่องการปฏิบัติตัวของญาติที่เลี้ยงดูเด็ก ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การพัฒนาด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจและคุณธรรม ด้านสังคมและบุคลิกภาพ และด้านสติปัญญา เพื่อให้ญาติที่ทำการเลี้ยงดูเด็กมีความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้ดีขึ้น
3. ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากญาติให้เป็นไปได้ในทางที่ดีขึ้น
4. ควรมีการสนับสนุนให้มีการร่วมมือและประสานงานระหว่างโรงเรียนและครอบครัว เพื่อให้สามารถรับรู้ถึงพัฒนาการและสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กอย่างใกล้ชิด
5. ควรมีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ และสนับสนุนเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากญาติในด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลกระทบของพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากญาติ เพื่อกระตุ้นให้เห็นถึงความสำคัญของครอบครัว และร่วมมือดำเนินการให้ครอบครัวมีบทบาทในการป้องกันแก้ไขปัญหาสังคมที่เนื่องมาจากปัญหาครอบครัว
2. ควรมีการให้คำปรึกษาที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่มีการเลี้ยงดูแตกต่างกัน ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางสังคม บุคลิกภาพ และการดำเนินชีวิตของประชากรในประเทศ